

Bizanz a Mustér – fragments da la pictura monumentalada dal bizantinissem tempriv

■ Cun far exchavaziuns sin l'intschess da la claustra da Mustér en vegnids a la glich en il decurs dal 20avel tschientaner millis tochins da liadira da chaltschina colorada. Sco che las retschertgas mussan, sa tracti tar quests fragments da restanzas da represchentaaziuns dal giuvenessendi e da la mort da Maria (coimesis) che sa laschan attribuir a l'art bizantin tempriv. Tranter il november 2005 ed il mars 2006 ha il Museum retic a Cuir mussà l'exposiziun «Bizanz a Mustér». En rom da quella èn ils fatgs complexs e disciplinarmain vasts vegnids preschentaids uschia ch'ils muments ed ils temas centrals da quest chapital fascinant da l'istorgia d'art han pudì vegnir vivids directamain er senza stuair leger memia blera teoria. Il catalog accompagnant preschenta las enconuschentschas las pli impurtantas da l'istorgia d'art e cumpiglia er resumaziuns en rumantsch, talian ed englais.

Il pli impurtant en furma concisa

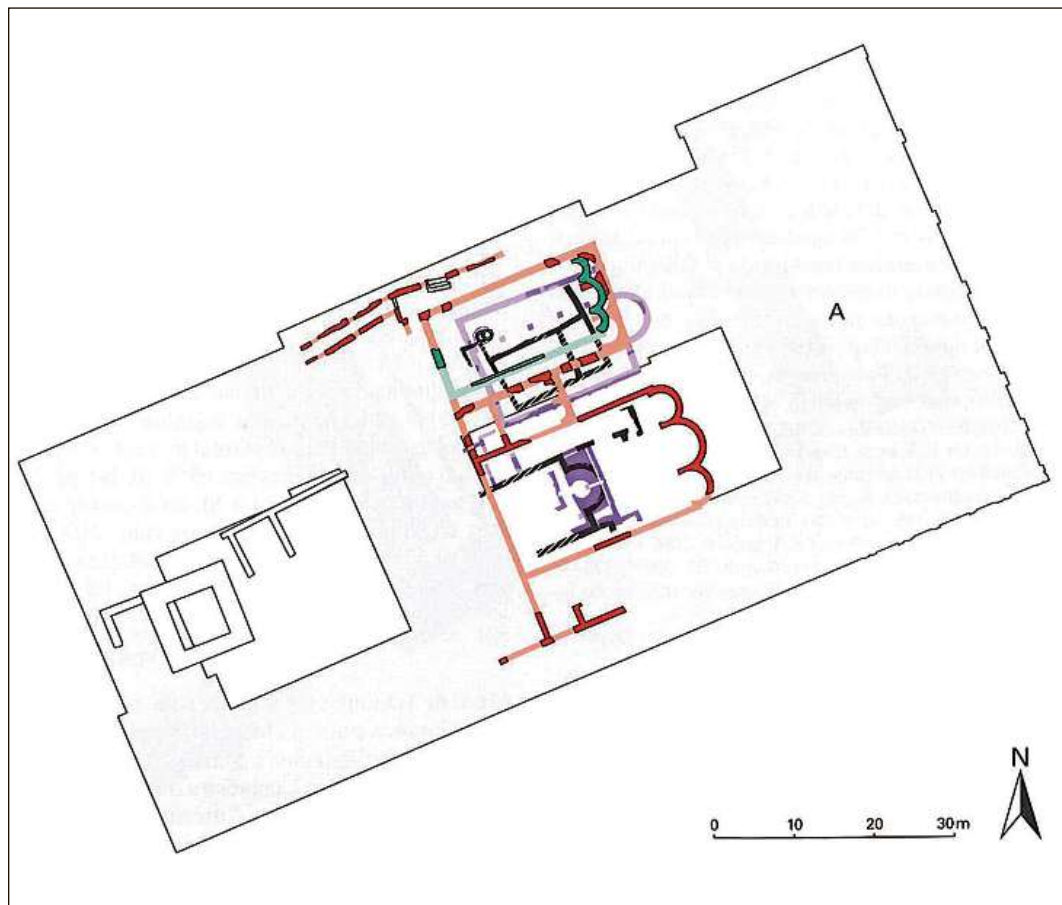
La claustra benedictina da s. Martin a Mustér è vegnida fundada enturn l'onn 700 sin territori francon.

A chaschun da midadas da construcziun la fin dal 19avel tschientaner han ins chattà rests dals edificis claustrals sparids. Las emprimas baselgias cumprovadas tras exchavaziuns archeologicas dateschan dal 8avel tschientaner. Enturn l'onn 800 èn suandadas duas tipicas baselgias reticas cun sala a trais apsidas (quellas da s. Martin e da s. Maria) e la chaplutta da s. Peder. En la baselgia da s. Martin sa chattava la cripta da s. Placi che furma cun quella da s. Gliezi a Cuir ina da las pli veglias criptas da la Svizra. Tenor la tradiziun è il complex claustral dal temp carolingic vegnì destrui tras ils invasurs «ungarais», tenor la perscrutaziun tras ils Saracens (enturn il 940).



In'emprima exchavaziun da las anteriuras baselgias è vegnida fatga l'onn 1906 dad E.A. Stückelberger. Durant ils onns 1981–1983 ha H.R. Sennhauser extendì e terminà las retschertgas archeologicas. Er ils trais edificis sparids da la baselgia da s. Martin èn vegnids fatgs libers. En quest connex èn vegnids recuperads var 12 000 fragments pitschens da liadira e da stuc picturà e da maula da chaltschina. Quels sa chattavan cunzunt en la planivaziun dal nivel da construcziun da la baselgia da s. Martin da l'onn 800. Quests chats pon vegnir attribuids oz a la baselgia ch'era vegnida appliftgada enturn l'onn 750 cun ina sala rectangulara.

Gia pli baud avevan ils remartgabels fragments da stuc chattà lur plaz en la perscrutaziun. Othmar Steinmann ha referi surlonder a chaschun d'in congress davart il temp medieval tempriv l'onn 1954. Ed er las exchavaziuns extendidas dals onns



La baselgia claustrala odierna (A) è vegnida terminada il 1704. Las anteriuras baselgias da s. Maria (al nord) e da s. Martin (al sid) dateschan dal 8avel tschientaner (nair), dal temp dal Testament da Tello (violet), dal temp carolingic (cotschen) e dal temp enturn l'onn 1000 (verd). Ils fragments da la pictura bizantina appartegnan a la baselgia da s. Martin (en ses stadi nair/violet).

FUNTAUNA: LIR

1980 han dà chaschun a novas interpretaziuns e speculaziuns. Il connex sorprendent cun la pictura bizantina è però pir sa mussà en s'entira dimensiun grazia a la perscrutaziun intensiva che Walter Studer da l'Institut per la tgira da monuments da la Scola politecnica federala a Turig ha fatg ils onns 1990/2000.

Sco che l'evaluaziun scientifica mussa, sa tracti tar ils fragments da rests d'ina pictura monumentalada cun accents plastics e d'excellenta qualitat tecnica ed artistica. Sin basa dal stil e da l'iconografia (program da la pictura) ha ella pudì vegnir designada sco bizantina. Ella è probablamain vegnida stgaffida da dus muntgs bizantins enviads da Roma a Mustér, d'uschenumnads fugitivs da l'iconoclasssem.

Lur program iconografic cuntegneva tranter auter ina preschentaaziun enorma dal giuvenessendi (che sa cumpona da set anghels cun posaunas, d'ina vasta gloria d'anghels e da sontgs che tegnan pergaminas rulladas) sco er d'ina preschentaaziun bizantina da la mort da Nossadonna (coimesis).

Il rests da questas duas preschentaaziuns monumentalas da Mustér – dal giuvenessendi e da la coimesis – ston vegnir caracterisads sco sensaziunals, perquai ch'ì sa tracta da las preschentaaziuns las pli veglias da quest tip iconografic ch'ins po cumprovar materialmain, e quai sin l'entir mund.

Gia dà baud en egl: la coloraziun extraordinaria

En general ston ins differenziar duas gruppas da fragments: quels che valan en emprima lingia sco prestaziuns sculaturalas en trais dimensiuns, lura la gruppa nua che la furma da stuc serva sulettamain a l'intent da prender si color. Questa segunda gruppa è gia dada baud en egl pervi da sia coloraziun. En in text cumparì il 1989 – pia anc avant la perscrutaziun fatga da Walter Studer – descrivan Christoph e Dorothee Eggenberger il fragment d'in chau ch'è sa mantegnì fitg bain. Els al caracteriseschan sco suonda:

Il fragment dal chau persvada tras s'excellenta qualitat picturala ch'è unica en nossas regiuns. El regorda vi da la moda da malegiar impressiunistica, sco che nus la chattain a Roma, per exempel en las stresas da l'uschenumnà bel anghel da la paraid da palimpsest da Santa Maria Antiqua al pe dal Palantin. I n'è betg simpel da cumparegliar questas ovras, ma igl è la suletta pussaivladad per chapir la significaziun dal chau da Mustér. Co pudess ins uschiglio declarer las finas nianzas da colors, la modellaziun delicada da las gautas che na vegn betg cuntanschida

cun meds plastics, mabain cun ina leva stresa cotschna che sa lascha cumparegliar cun in fin make-up.

L'idea dal stuccatur e dal pictur era da furmar in chau en maniera uschè charina sco be pussaivel. La cosmetica era ed è anc adina in med usità per cuntanscher questa finamira. In cuntrast a la modellaziun delicada èn ils gronds eglis en furma da mandel cun las enormas pupillas nairas. L'egliada para da fixar l'aspectatur en moda magica. Sur l'egl na ves'ins betg be la survantscheglia spessa tratga sco lartg stritg nair, mabain er ina lingia brina che marca la fauda en il viertgel da l'egl. La frisura limitescha il fragment vers ensi, giusut ves'ingist anc la part sura da la bucca sco er la leva stresa cotschna da la foppa tranter la bucca ed il nas. Las qualitats impressiunisticas vegnan pir propi vesaviavas, sch'ins cumpareglia cun ils auters chaus e fragments da vestgadira, sin ils quals dominescha la furma lineara, fixada sin la surfatscha.

Giuvenessendi e mort da Nossadonna

Paucs onns pli tard ha Walter Studer cumenzà s'impurtanta lavur da perscrutaziun, da la quala dueva ressortir il connex sorprendent dals fragments da Mustér cun l'art bizantin. En il catalog d'exposiziun resumescha Walter Studer sia lavur e sias scuvertas dals onns 1990/2000 sco suonda:

Il bunamain 12 000 fragments pitschens e fitg pitschens da liadira e da stuc picturà e da maula da chaltschina èn vegnids recuperads sco chats cun exchavar ils rests dals anteriurs edificis claustrals a Mustér. Fin avant paucs onns eran els enconuschents mo ad in pitschen public sco uschenumnà «stuc da Mustér». Oz, suenter intgins onns da perscrutaziun intensiva, ston ils chats da Mustér – cuntrari a las anteriuras interpretaziuns falladas – vegnir definids en lur totalità ed en las determinantas essenzialas da lur program iconografic. Qua è vegnida applitgada ina metoda da registrar, d'interpretar e da preschentar ils chats ch'è vegnida sviluppada espressivamain per quest cas. La metoda sa referescha ad in grond dumber da continents interpretabels ed ademplescha necessariamain ina pretensiun interdisciplinara e multidisciplinara. (Continent: in fragment grond che sa cumpona d'almain dus fragments reunids).

La pictura monumentalada da bleras parts, per gronda part cun accents plastics, d'excellenta qualitat tecnica ed artistica sto vegnir designada – sin fundament da la summa da las caracteristicas – sco bizantina tempriva. En favur da quai pledan l'elecziun dal material, il stil e l'iconografia

(il program iconografic en sia descripziun, determinaziun ed interpretaziun). La pictura è vegnida stgaffida cun gronda probabilitad da dus muntgs bizantins enviads da Roma a Mustér (fugitivs da l'iconoclasssem).

Lur program iconografic cuntegneva tranter auter cumprovadamain ina preschentaaziun surdimensiunada da la dretgira dals set anghels cun posaunas tenor la Pal. 8,6. Plinavant ina preschentaaziun surdimensiunada da passa 17 sontgs d'emprim rang che tegnan rollas (rotuli) e dals quals ils vestgiments èn ornads cun gammadia (bustabs e segns sumegliants a bustabs). Alura ina vasta gloria d'anghels, almain da grondezza natirala, tenor Mt. 25, 31–32 e Pal. 5, 11–12. Questas trais preschentaaziuns ensemen inditgeschan ina preschentaaziun enorma dal giuvenessendi. La finala sa lascha distinguer ina coimesis almain da grondezza natirala, ina preschentaaziun bizantina da la mort da Nossadonna, fatga essenzialmain tenor ils apocriafs dal pseudo Melitus e da Gion da Tsaloniki.

En ils chats da Mustér pon vegnir cumprovads directamain tut en tut 100 singuls chaus almain da grondezza natirala e figurar surdimensiunadas fin ad in quart. Dal program iconografic da la dotaziun da Mustér fascheva dentant part bler dapli che las figuras respectivamain ch'ìls chaus directamain cumprovabels. Uschia pon ins presumar per exempel mo tar la gloria d'anghels – sin fundament da la simmetria e da la dimensiun supponida da questa preschentaaziun – ultra da las 45 figuras d'anghel da grondezza natirala anc ulteriuras 45 figuras d'anghel appartegnentas.

Ils chats cuntegnan – ultra da lur figuratività multifurma e da lur differentas parts scrites – in grond dumber d'elements ch'accumpongan e che distinguan l'architectura. Sco revestgiments da paraid èn quai per exempel duas colonnas che s'avran en artgas sco paraids da fanestras, diversas curnischns accentuadas figurativamain en furma da fils da la vit, da frastga e d'acantus, da meander u da giatter a forsch e.u.v. Tut quest elements èn unids en ina maschaida che vegn chapida fin uss mo per part, da la quala il grond potenzial scientific sto anc vegnir exauri.

Il context istoric

La situaziun al nord da las Alps Suentar il 454 era la provinza romana Raetia prima vegnida sut squitsch tras pievels germans (surtut ils Alemans). Ma anc sut il retg ostrogotic Theoderich (493–526) furmava quella ina part dal territori da cunfin alpin cun l'Italia. L'orientaziun vers

nord è succedida en quel mument che la Rezia è vegnida integrada, bain vers il 536/537, en il Reginavel dals Francs merovingic. L'expansiun francona (6avel tschientaner) ed il moviment colonisatoric aleman (6avel–7avel tschientaner) han spustà definitivamain ils cunfins da la veglia provinza. Els èn indizis d'ina ferma colliaziun cun l'Imperi francon a l'entschatta dal 7avel tschientaner. En consequenza da la suveranità indeblida dals Francs en il 7avel ed a l'entschatta dal 8avel tschientaner ha la Currezia cuntanschi ina posiziun relativamain autonoma a l'ur dal Reginavel dals Francs ch'ha permiss a la famiglia indigena dals Zaccos/Victorids da surpigliar la pussanza.

La situaziun al sid da las Alps

En l'Italia aveva Odoaker, il cumandant d'in armada da mercenaris germans, destitui il 476 l'ultim imperatur roman Romulus Augustus. Intimà da l'imperatur da la Roma orientala Zenon (474–491) è Theoderich sa rendì cun ils Gots en l'Italia ed ha victorisà sur Odoaker. Dal temp da l'imperatur bizantin Justinian (527–565) è il Reginavel dals Ostrogots i a fin (553) e l'Italia è vegnida incorporada in'ultima giada en l'Imperi roman. Ma il domini da la Roma orientala en l'Italia n'è betg stà da lunga durada. Gia a partir dal 568 ha la stirpa germana dals Langobards preni possess da la Lombardia – che porta fin oz lur num – e da parts da l'Italia dal Sid. Damai ch'ìls conquistaders na disponivan da nagina flotta, als èn però restadas serradas impurtantas citads da port sco Ravenna u Roma, nua ch'ìls Bizantins ed il papat han pudì sa mantegnair. Fin a sia conquista tras ils Langobards l'onn 751 ha l'exarchat da Ravenna furmà la pitga da la pussanza bizantina en l'Italia. Ma gia il 774 ha Carl il Grond conquistà las possessiuns dals Langobards ed integrà quellas en il Reginavel francon.

Ils fragments da Mustér en il context pli vast

Ils rests da Mustér èn ina fanestra en in temp ch'è documentà fitg mal, en il qual Constantinopel – la segunda Roma – era però anc adina il center dal mund e da la cultura cristiana. Ina perioda, en la quala ses territori da cunfin diffus è sa separà al vest ed al nord da la part da l'ost en stauschs dramatics – quai politicamain, culturalmain sco er teologicamain – ed ha furmà in sistem per entant anc instabil e fitg cuntravers.

La mesadad dal 8avel tschientaner ha la nova dinastia roiala francona fatg in'allianza cun il patriarc da Roma, pia cun il papa. Da quest'allianza han omaduas partidas pudì profiter. Questa lia che sto er vegnir chapida sco ina gronda reglamentaziun, ha determinà silsunter las intenziuns e l'agir da Carl il Grond. Questa maschaida geopolitica è stada l'emprim prototip da l'Europa ch'ha tschertgà e chattà en la successiun culturala dal mund antic, cristian tempriv e bizantin surtut in'identità ed ina legitimaziun.

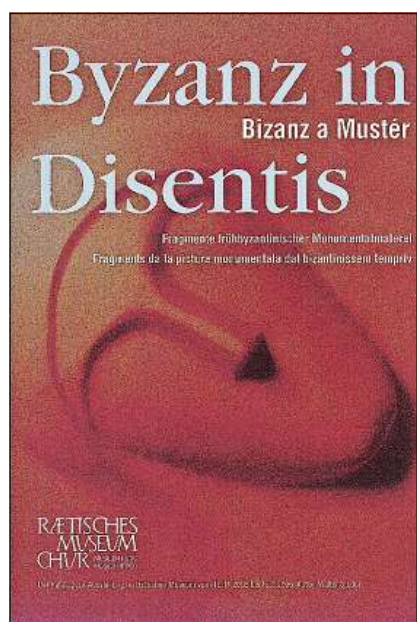
La dotaziun bizantina tempriva da s. Martin a Mustér furma il cumenzament d'ina concepziun artistica che culminescha pli tard en l'art carolingic. I dat motivs per supponer ch'almain la dotaziun e cun ella er l'edifici appartegnent da la baselgia da s. Martin a Mustér sajan ina fundaziun da Pippin III, l'emprim retg da la dinastia carolingica (ch'è vegnida denominada suenter ses figl Carl il Grond).

La preschentaaziun:

Walter Studer. Bizanz a Mustér. Fragments da la pictura monumentalada dal bizantinissem tempriv. [Catalog d'exposiziun]. Cuir 2005.

Dapli infurmaziuns:

chatta.ch/?hiid=4214
www.chatta.ch



Frontispizi dal catalog d'exposiziun. MAD